

HEMBYGDEN

Medlemsblad för
Upplands Väsby Hembygdsförening

Nr 3 September 1999
Årgång 28

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Ordföranden har ordet	3
Korsord	4
Väsby industrihistoria	5
Bo Larsson	6
Rune Sahlström	6
Backspegeln	7
Årsmöte 1999	7
Utflykt till Linköping	8
Nationaldagen	9
Årets Väsbybo - Gunilla Curman	10
Riksstämman i Varberg	12
Vykort	16
Kungens fogde på Skällnora	17
Historia längs en landsväg	22
Cajsa Warg	23

För innehållet i artiklarna svarar respektive författare.

Ansvarig utgivare: Inga Engdahl • Layout: Tryckpunkten • Tryck: Wäsby Tryckeri
Tryckt med miljövänlig färg och miljövänligt papper i 550 ex.

Ordföranden har ordet

Bästa Hembygdsvänner!

Efter en mycket varm och skön sommar, så hoppas jag att alla våra medlemmar har haft en välbehövlig semester med vila och rekreation.

Så startar vi nu upp andra halvlek av året, med ny kraft och arbetsglädje. Men först vill jag tacka för Föreningens förtroende av valet till ordförandeposten. Hoppas bara att jag kan motsvara Edra förväntningar.

Men det blir nog inte så lätt att efterträda Gösta Karlsson, med sitt stora kunnande, sin skicklighet och goda arbetsinsatser för Hembygdsföreningen, så Ni får hålla till godo med mig så länge. I detta sammanhang vill jag göra mig till tolk för samtliga medlemmar med en förhoppning och vädjan att Gösta fortsättningsvis kan hjälpa oss och medverka i Hembygdsarbetet, med t.ex. speciella arbetsuppgifter som ligger honom varmt om hjärtat.

Näväll Vi får förena våra nyvunna krafter och arbeta vidare med olika projekt och arbetsuppgifter. Dessa ligger nu framför oss i höst och in på det nya Millenniumet. Det är med glädje jag kan se fram emot dessa arbetsuppgifter, eftersom Föreningen med styrelsen är ett mycket kunskapsrikt och homogent Team. Alla känner där ansvar och glädje med uppgifterna. Därför blir samvaron präglad av glädje och inspiration, inte minst för våra besökande ickemedlemmar.

Vad jag kan förstå, så har man i de olika grupperna på ett påtagligt bra sätt arbetat med som t.ex. Arkiveringar, Dokumenteringar, Registreringar, Boställesvårinnearbete, Loppmarknader, Kaffeserveringar, Mötesdagar, Temakvällar, Föreläsningar, Fastighet och Musei-

skötsel, Remissvar till Stadsbyggnadsnämnden, Tidningsredaktion och tidningsutgivning m.m. och med den målsättningen att nå ut till Upplands Väsby's innevånare, hushåll och inte minst till våra myndigheter, för att öka kunskapen och intresset för vår Hembygd, Traditionerna, Kulturen, och Hembygdens Historia, samt att därigenom få möjligheten att förmedla denna kunskapsbank vidare till nästa och nästa generation. Och därigenom på ett bra sätt, kanske kunna förstå vårt historiska arv och rötter.

Sedan årsmötet har avhållits *tre samlingar*, och lika många styrelsemöten.

Den första var en studieresa med buss till Gamla Linköping som mål. Resan var trevlig och intressant, med många festliga inslag: musei besök, historier, sång och shoppingrundor.

Den andra samlingen var den 6 juni (Svenska flaggans dag - Sveriges Nationaldag) som vände sig till den breda allmänheten, och avhölls på Hembygdsgården. Många nya Svenskar hälsades välkommen. Huvudarrangör var Upplands Väsby Kommun. Festligheterna var välbesökta.

Tredje samlingen avhölls den 1 aug. och var Hembygdsgårdens dag, med öppet hus som också var välbesökt, där vi förevisade våra Museer, Linne-utställningen : "Sytt och Sömmat, Nött och Tummat", samt det stora dragplästret: "Loppis och Kaffeservering", vilket inbringade totalt 4372:- Denna soliga dag gästades vi också av två Upplands Väsby Damer vid namn Berta Pettersson och Ingrid Steen, som vid tiden 1933 och ett antal år framåt, hyrde rum på övervåningen vid Hembygdsgården (Runby nedra) på den tiden det bedrevs jordbruk där. Vi fick en pratstund med

damerna, som hade mycket att berätta om livet där, djurhållningen, sysslorna och rutiner på gården. Sedan togs några fotografier, och Damerna lovade oss att vi fick återkomma senare i höst för en intervju i ämnet, att kanske införas i vår Hembygdstidning.

Apropå talet om att göra Hembygdsföreningen och vårt arbete och samlingar vidare känt i Upplands-Väsby, så fick jag på min semester se i en lokaltidning: Västernorrlands Allehanda i Ångermanland, där jag vistas oftast på mina semester. I denna lokaltidning hade man under denna sommar i varje lördagsnummer en rubrik som fick mig att höja på ögonbrynen, nämligen "Våra Hembygds-gårdar" med reportage och bilder, Hembygdsföreningarnas möten, verksamhet, gårdarnas historia, m.m. Reportagen var skrivna på ett intressant och proffsigt sätt, så jag tror att större delen som läste och såg reportagen blev nog verkligen tända att göra ett besök där. Vore inte detta något för vår lokaltidning Väsby Nytt att ta efter?

Eftersom jag är inne på detta område, kan jag nämna att vid varje semesterresa (norröver) passar jag alltid på att besöka någon Hembygdsförening, och i år stannade jag till vid Kungsgården och Norralabygdens Hembygdsförening, som under vecka 30. 26 juli – 2 aug hade ett gediget program varje dag, med olika rubriker och program, *de Nil* Fick även god

kontakt med deras ordförande Ingegärd Hansson som guidade runt och berättade om deras olika verksamhetsgrenar.

Nu undrar Ni förstas vad jag är för "Kuf". Jag kan kanske stilla Er nyfikenhet och presentera mig med några rader och berätta något om mig själv. Kom till Upplands Väsby 1961 från Höga Kusten som 17-åring. Läste till ingenjör, och har sedan dess en 38-årig anställning hos Telia AB.

Man kan säga att jag har många järn i elden och bollar i luften, hör här: är intresserad av musik, bygger på fritiden nyckelharpor, orglar och andra stränginstrument samt även möbelsnickerier. Måleri (akvarell) och teckning i tusch och blyerts. Är också mycket intresserad av äldre hus och dess arkitektur, byggnadsteknik och hur dessa bevaras för framtiden.

Koloniträdgårdsodling ligger mig varmt om hjärtat, giftfri odling naturligtvis och icke genmanipulerade grödor. Har varit ordförande 12 år i Biodlarföreningen, och haft egen biodling. Är också fritidspolitiker, där jag sitter i Väsby Tekniska Styrelse, och representerar KD. Jag är också med i flera Hembygdsföreningar, så intresset för hembygden och kulturen runt detta har alltid befunnits hos mig. Det kanske räcker med denna lilla presentation så länge.

Väl mött på våra samlingar.
Rune Sahlström

Korsord 4 /99

Bland insända svar har nedanstående vinnare dragits. De får var sin bok. Kontakta Lennart Hedlund, tel. 590 91192
Anders Odenrick, Margareta Akselsson, Doris Lyremark

Helena Hallberg

Du har ett pris som väntar, men Din adress har förkomit. Ring eller skriv till Lennart Hedlund, tel 590 911 92, Centralvägen 6A, 194 76 Upplands Väsby

Korsord 9/99

Tyvärr hade smärre fel insmugit sig

Väsby's industrihistoria

Kultur- och fritidsförvaltningen genomförde i föl ett projekt om Väsby's industrihistoria. Ylva Schmidt var projektledare, och ABF genomförde en studiecirkel under ledning av Eivor Springe. Medlemmar i Hembygdsföreningen var aktiva där och tillhandahöll material. Dokumenterade resultat från projektet som helhet blev:

- Två fotoutställningar: Bilder från Optimus visade i Informationscentrum samt Bilder från Väsby's äldsta industrier tillgängliga på Internet.

- Konstutställningen "Fabriksmiljöer" med tavlor av Birgitta Särnö-Ullberger, Göran Hultén, Jan-Erik Martinsson, Nils Stödborg och Lars-Erik Westerberg.

- Birgitta Särnö-Ullbergers akvareller med byggnader vid Väsby Verkstäder/Metallverken. Visas permanent i ABF-huset Susebo.

- Lars-Göran Junars (Ahlqvist) berättade vid ett bokcafé om fabriksarbetaren i litteraturen.

- Intervjumaterial m m.

Jag hade direktkontakt med projektet vid upptakten, och därefter från min nuvarande hemort Boden. Jag är imponerad av att ett så mångsidigt och spännande resultat kunde presteras inom ett halvt år till en kostnad på ca 100 tkr.

Marknadsföringen har börjat, bl a har skolchefer och muséer informerats per brev.

Tid för muntlig information behövs också. Och naturligtvis spridning på Internet; en modern väg att väcka ungas och gamlas lust att få kunskaper om bl a hembygdshistoria!

Desto mer glädjande är det att fotoutställningen med 27 bilder från Optimus och Väsby Verkstäder finns tillgängliga på Internet med utförliga texter och litteraturtips. Industriernas framväxt och de anställdas arbets- och bostadsförhållanden skildras mycket illustrativt. Många vardagliga situationer återges, t ex en söt ungdomsbild med Lennart Hedlund tillsammans med syskon i Väsby vilastad.

Text och bilder (bl a egna nytagna foton) har sammanställts av Ylva Schmidt. Bilderna är tydliga och förstoras vid "pekning". Allt hittas lätt via kommunens hemsida under "Kultur & fritid". Lärare kan undervisa i historia på detta sätt. Alla Väsbybor, folk i hela världen, kan informera och undervisa sig själva vid datorn, hemma eller på Bibliotek och Kulturhus. Några hundra hade gjort detta redan före jul.

De medverkande i studiecirkeln och intervjuerna har gjort en fin insats: Alf Björkman, Mikael Bonnevier, Lennart Hedlund, Bengt Hedlund, Erik Häll, Gösta Karlsson, Uno Lundgren, Sune Lundvall, Ylva Schmidt, Eivor Springe, Ulla Velén, Ingrid Kilander, Erik och Sonja Wiklund.

Sixten Berg

Vita gården, Runby

Bo Larsson, kassör: Hembygdsintresset med sedan barndomen

- Jag växte upp vid Tensta gård i Spånga. Jag kände till varenda kantarell där det nu är betongghetto... Det berättar Bo Larsson, hembygdsföreningens nye kassör. Bo Larsson är Väsbybo sedan 1972. Folkdans och hantverk hör till fritidsintressena.

- Hela familjen dansade i Kräkis och numera är jag med i hembygdsföreningens folkdanssektion.

Bo Larsson är fotograf till yrket och har ett eget företag med säte i Uppsala. Bl a undervisar han i foto och rörlig film. I några år var han dessutom aktiv i Hembygdsförbundets dokumentationsgrupp.

Om det nya uppdraget som kassör i hembygdsföreningen säger han så här:

- Jag har varit kassör i många föreningar så det kändes inte särskilt svårt att äta mig detta uppdrag sedan jag varit suppleant i ett år. Hembygden ställer ytterligare en fråga till Bo.

- Hembygdsföreningens ekonomi är god, rapporterar kassören Bo Larsson sedan han satt sig in i finanserna. Boställsvärdinnorna Nora Lundberg och Anne Maxe, samt många flera gör ett fantastiskt jobb, framhåller han.

Du sysslar med hantverk – vad tillverkar du?

- Jag har alltid haft intresse av hantverk och träslöjd vilket är mitt andningshål. Jag tillverkar möbler och det som jag har behov av.

Text & foto Carin Törner

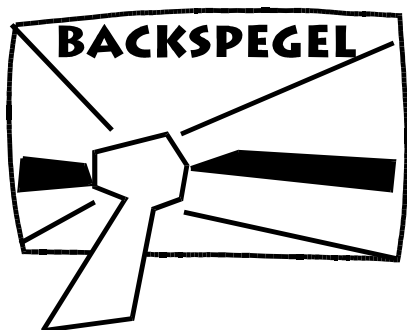
Rune Sahlström, ordförande: Hembygdsföreningen – en trivselpunkt för både unga och gamla

- Det är viktigt att föra den kultur vi har i Upplands Väsby vidare till nästa generation. Så det som gjordes förr inte glöms bort. Jag vill se Hembygdsföreningen som en mötesplats där unga och gamla kan trivas ihop. Det säger Hembygdsföreningens nye ordförande Rune Sahlström.

Text & foto Carin Törner

- Det är viktigt att det som gjordes förr inte glöms bort och det är intressant att se hur klyftiga folk var förr, säger Rune Sahlström, hembygdsföreningens nye ordförande.

Årsmöte 1999

Hembygdsföreningens årsmöte hölls den 24 april i Ladugården. Ordförande Gösta Karlsson hälsade välkommen, och Gun Bjurberg och Birgitta Söderström inledde med ett musikprogram om Upplands Väsby, ett mycket bra och utomordentligt väl framfört program, som de även låtit deltagarna vid länsförbundets årsmöte höra den 27 mars i Vilundaskolan.

Därpå följde kaffe med dopp och mötesdeltagarna trivdes så väl med varandra att de måste påminnas om återgång till ordningen, d v s själva mötesförhandlingarna.

Leif Berglund valdes till ordförande för mötet och Gunilla Ahlberg till sekreterare. Nanna Axelsson och Gunnar Blomberg utsågs till justeringsmän. Ingen punkt på dagordningen föranledde några diskussioner utom punkten "fastställande av årsavgift". Årsavgiften beslöts fortsatt vara 110.- för nästkommande år.

Valberedningen meddelade att de haft ett extra bekymmersamt arbete i år, men att de ändå kunde lägga fram ett fullödigt förslag till ordförande och ledamöter.

Mötet beslöt att följa valberedningens förslag och välja Rune Sahlström till ordförande. Det blev också omval av ledamöterna Ulf Gustafsson och Klas Lundqvist. Åke Johansson, som avsåg sig uppdraget, ersätts av Bo Larsson. Lennart Hedlund, som avsåg sig uppdrag som styrelseledamot, ersätts av Carin

Innehåll i backspeglarna:

Årsmöte 1999
Utflykt till Linköping
Nationaldagen

Törner i fyllnadsval för ett år (Lennart Hedlund övergår till redaktionskommittén.)

Ersättarna Lena Aspman, Vivi Wallin och Monica Berglind omvaldes med fyllnadsval av Gunilla Kinell. De ordinarie revisorerna Björn Lundin och Harald Forslund omvaldes med Kjerstin Björkman och Frank Granåker som ersättare.

Valberedningen: Kerstin Hammarin, Hans Hed, Harald Torkelsson, Kerstin Kéry (ersättare) omvaldes.

Leif Berglund höll ett charmant tacktal till Gösta Karlsson, som nu avgår efter fem år som ordförande. Gunnar Blomberg, ledamot av kultur- och fritidsnämnden, tackade den avgående ordföranden för "väl förrättat värv" och överlämnade en blombukett från Upplands Väsby kommun. Undertecknad tackade Gösta Karlsson å styrelsens vägnar och överlämnade Hembygdsförbundets hedersnål och blommor. Blommor fick också Lennart Hedlund som uppskattning för sitt arbete som föreningens kassör. Sista blombuketten gick till föreningens sekreterare, som nyligen fyllt jämna år.

Gösta Karlsson höll ett tacktal och ordförandeklubban överlämnades till Rune Sahlström som en symbol för att ordförandeskapet nu övergår till honom.

Vid årsmötet visades en liten utställning av gamla broderier "Sytt och sömmat, nött och tummat", en exposé över den kulturskatt som ibland kallas förspild kvinnokraft, men

som nu återigen börjar komma i ropet. Konsten att brodera är gammal. Från att ha varit ett konsthantverk utövat av skräbundna hantverkare i hovets och kyrkans tjänst och en sysselsättning för överklassens och borgerskapets kvinnor, blev konsten att brodera ett alla kvinnors hantverk. Inpå 1900-talet möjliggjorde skola och slöjdundervisning vackrare vardagsvaror. Man broderar på saker med praktisk användning, Då kommer alla brickdukar, paradhanddukar, förvaringspåsar, kuddar, lampslöjor, packskynken, rakservetter, borstväschor, äggvärmare, kaffedukar, hyllremsor, tidningshållare, näsduksväskor och bonader. Boställsvärdinnorna Nora Lundberg och Anne Maxe samt undertecknad har ställt samman det hela. Vi hade väldigt roligt under tiden, och hos dem som nu har sett utställningen tycker vi att den har väckt minnen och tankar. Och vem vill inte se Clara Sellbergs bröllopsstrumpeband eller bonaden "Mors lilla Olle". Broderiet är tillbaka igen. Det är "blommorna som aldrig vissnar".

Inga Lisa Gustafsson

Utflykt till Linköping

Strålände sol från klar himmel var det, när ett glatt gäng hembygdsvänner äntrade bussen vid Väsby station den 28 maj. Färden gick söderut, och målet var Gamla Linköping. Vivi Wallin i samarbete med Delfinbuss var arrangör för resan.

Ett första stopp gjordes vid Blomenhof hotell- och konferensanläggning i Nyköping, där resenärerna serverades förmiddagskaffe med fralla i trevlig miljö.

Nästa anhalt var Mantorps glasbruk, där alla efter eget skön kunde fynda prydnads- och nyttoglas i olika modeller.

Så småningom nåddes Gamla Linköping, och efter en god lunch på värds huset släpptes resedeltagarna fria bland hus och hantverkare. Friluftsmuseet Gamla Linköping är

östgötarnas Skansen och ger en bild av den svenska småstaden för hundra år sedan. Där finns hela kvarter av gamla trähus, många små trivsamma museer, hantverkare och bodar samt en liten örtagård. Intill stadskvarteren ligger Vålla friluftsområde med djur, lekplatser och ytterligare museianläggningar. Under en endagstur hinner man inte se hela anläggningen, men om man har mera tid på sig kan den verkligen rekommenderas.

Under hemfärden gjorde bussen en sväng till Cloetta i Ljungsbro (inget fel på resenärernas köplust där heller), och i Stavsjö bjöds på kaffe och mazariner från bussen.

Väl hemma i Väsby kunde vi läsa i aftontidningarna eller se på TV hur Linköpingspolisen jagade bankrånare, som i samband med rån av Östgötabanken i Kisa skjutit två poliser - inte första rånet i Östgötabankens historia såsom följande berättelse visar:

DET STORA BANKRÅNET

En fredagsnatt år 1854 blev Östgötabanken i Linköping rånad. Två män som hette Strid och Ekström tog sig in i banken. De hade fått reda på att nyckeln till ytterdörren hängde på en krok bredvid dörren. De tog nyckeln, låste upp och gick in. Väl inne var det svåraste kvar: att ta sig in i kassavalvet. De försökte hugga hål i väggen, men den var för tjock. Då fick de syn på dörrfästena. Dem slog de sönder, och sen gick valvdörren att få upp. De rusade in i valvet och fram till kistan som stod där. De undersökte den noga och förstod att det behövdes en såg för att öppna den. I skydd av mörkret sprang Strid ut och hämtade en såg. Ekström sågade av ett gångjärn på kistan och bände upp locket. Då kunde Strid få in en arm och plocka upp pengarna. De lämnade ett tredalermynt kvar och en lapp på vilken de skrivit:

Vi länsat haver Östgöta bank
och mången rik knös torde bli pank.
Vi lämnat dock en tre daler kvar,
ty hundarna pissa på den som inget har

De lade alla pengarna i en säck. Sen sam-
lade de ihop sina verktyg, smög tyst ut ge-
nom dörren och bort över torget.

Ekström fick sina pengar, när de kommit
utanför staden. Resten gömde Strid under
stenar i skogen. De skulle delas lika mellan
honom och en tredje person som hette Isaks-
son. Isaksson och Strid skulle träffas efter
helgen och räkna pengarna. Isaksson hade varit
med och planerat rånet. Under rånet hade
han varit hemma. Han var landsfiskal och rädd
för att bli igenkänd om han gick på stadens
gator mitt i natten.

På måndag morgon upptäckte bankens
direktör att alla pengar saknades. Över
800.000 riksdaler var stulna. Han larmade
polisen, som började leta efter rånarna. Efter
någon vecka började rykten gå i stan. Perso-
ner som aldrig förr haft pengar började plöts-
ligt betala igen gamla skulder. Några perso-
ner togs i förhör av polisen, och snart kunde
historien avslöjas.

Rånarna greps och sattes i fängelse. Strid
blev dömd till 120 piskrapp. Sen blev han ut-
visad till Amerika. Där blev han senare hängd
för att ha mördat två människor. Ekström fick
också 120 piskrapp. Han släpptes efter
piskningen för att han hade ett arbete, som
han kunde försörja sig på. Hade man det,
kunde man ibland slippa sitta i fängelse. Isaks-
son fick sitta i fängelse tills han dog 33 år
senare.

Inga Lisa Gustafsson

NATIONALDAGEN

Nationaldagen har firats över hela Sverige,
inte minst i Stockholm, med manifestationer
i Stadshuset och på Skansen. IVäsby firades 6
juni traditionsenligt - eller i varje fall för sjätte
gången - vid Hembygdsgården, ett lika tradi-
tionsenligt samarrangemang med Väsby kom-
mun, där de som blivit svenska medborgare
under fjolåret kan ta emot bevis på medbor-
garskapet.

*Vivi Wallin serverar kaffe med bröd från
hembygdsgårdens köksfönster. Inne i
köket ser fler frivilliga krafter till att
kaffe bryggs och bröd skärs upp.*

*Årets nationaldagsfirande med
medborgarskapsceremoni var välbesökt
och utan en enda regndroppe.
Foto: Carin Törner*

Festligheterna inleddes av musikskolans folkmusikgrupp, varpå Rune Sahlström, Hembygdsföreningens ordförande, hälsade alla välkomna till Hembygdsgården och berättade litet om Hembygdsföreningens verksamhet. Därefter sjöng barn från Upplands Väsby musikklasser några trevliga sånger, och så var det dags för Eva Johansson, kommunfullmäktiges ordförande och riksdagsman, att hålla sitt välkomsttal till de nya svenska medborgarna. Hon hälsade dem välkomna med det bästa vi vet - den svenska sommaren - och uttryckte sin förhoppning om att de skulle få hemkänsla här och med sina många olika erfarenheter och synsätt kunna bidra till ett bättre Väsby och ett bättre Sverige.

Efter Eva Johanssons välkomsttal delades medborgarbevis ut till de 44 personer som valt att få sitt bevis vid detta tillfälle. Därefter sjöngs nationalsången Du gamla du fria unisont, varpå Väsbykören underhöll med sommarsånger.

Traditionsenligt höll också årets Väsbybo 1998, Gunilla Curman, ett nationaldagsanförande. Hon har valt att engagera sig i barnens arbetsmiljö, skolan, och har förskönat Smeds-

gärdsskolans matsal med ett nästan sju meter högt träd, fullt med olika figurer, som barnen kan känna igen. Gunilla Curman poängterade vikten av att tänka på vilka signaler vi ger till barnen idag och sade att hennes träd skapat större lugn och ro vid skolluncherna, och att det är värdefullt att visa att man vill satsa på att göra något även för barnens miljö.

Rune Sahlström utbringade ett leve för Sverige, och som sista punkt på dagordningen dansade Hembygdsföreningens folkdanslag på tunet, nog så exotiskt för de nya medborgarna.

Vädret var tämligen ostadigt och medgav inget buskspel, varför en improviserad spelmansstämma fick hållas i ladugården. Spelmansglädjen stod högt i tak när "Schottis i nattskjortan", "Runsavalsen" och "Fuling" exekverades på fiol, nyckelharpa, dragspel och bas, och åhörarnas glädje var inte mindre.

Ett stort tack från Hembygdsföreningens styrelse till alla som medverkat till att genomföra festligheterna den 6 juni och på återseende år 2000!

Inga Lisa Gustafsson

Årets Väsbybo - Gunilla Curman - har ordet:

...I Smedsgärdsskolan var det under en period en ganska stor oro bland barnen. Det var en hel del skadegörelse på skolan och gruff och incidenter var vardagsmat. I slutet på förra varen samlades till krismöte. Det var rektorer, lärare, föräldrar och - närpolis. Man diskuterade olika former för uppstramning, nya ordningsregler, nya påföljder. Men medan diskussionens väggar gick höga så satt jag och begründade väggen bakom de talande. Det var barnens skolmatsal och mycket kunde läsas ut bara ur denna vägg.

Där var köttbullsränder och märken av svarta sparkar en halvmeter ovanför golvet och det kändes som om oljudet i matsalen faktiskt bitit sig fast i väggarna. Uppriktigt

sagt var det en bedrövlig syn. Jag frågade mig hur vi, med trovärdighet, kunde säga åt barnen att vara aktsamma om en miljö, som vi vuxna så uppenbarligen struntade i.

Och jag tyckte mig, nästan som i andanom, se ett stort träd växa upp på väggen bakom de talande. Ett träd, som var en symbol för en positivare skola. Där varje gren var ett skolämne, där det kryllade av barn och historiska figurer och av djur och av allt det som våra barn ska lära sig under sitt långa skolliv. Jag blev så inspirerad av själva tanken att jag, direkt efter mötet, frågade vår rektor om jag inte kunde få måla ett jätteträd på väggen under sommarlovet.

- Jodå, suckade hon och tillade det som vi är vana vid att höra vid varje nytt förslag. - Jodå. Bara det inte kostar något.

Och så blev det. En snäll pappa målade hela matsalen vit, med färg som en annan snäll pappa hade sponsrat. Och så blev det juli och skolan var stängd och jag var alldeles ensam med denna väldiga vita vägg, 7 meter hög. Nu tror ni säkert att jag är en berömd väggmålare eller åtminstone en kunnig sådan. Men, dessvärre måste jag, så här i efterhand, tillstå att mitt anbud om att måla, helt och hållet var en stundens ingivelse, för jag hade aldrig målat någonting större än A4 format tidigare.

Jag fick skynda mig att göra ett första utfall mot väggen med grön färg, för att jag inte skulle lyda även nästa impuls - nämligen att snabbt gå därifrån.

Så höll det på. I nästan fyra veckor vinglade jag omkring på stegar och hatthyllor med färgpytsar och penslar och allteftersom trädet växte så blev det bara roligare och roligare att måla. Men när barnen började skolan igen så fick jag ju hejda mig och förklara "Skolboken" klar, då var den 5,5 meter hög och 8 meter bred. Med 150 figurer vimlande omkring på grenarna: en och annan "värsting" hade åkt upp där, kocken i matsalen, ett par lärare och massor av snälla och skötsamma barn - i nära allians med Gustav Wasa och andra "typer".

Så långt var allt gott och väl. Vad jag hoppades var att barn och lärare skulle bli glada över en "ny", fräsch matsal, längre hade jag inte tänkt.. Men det hände något annat, som jag tycker är ganska märkligt, en sekundäreffekt så att säga.

Barnen kom och de tystnade, säkert av förvåning över att det "växte" ett sånt jättesträd i deras gamla slitna matsal. Och sen hade de att göra under några veckor med att hitta och titta och då var det också lugnt.

Men sen, tror jag att de snabbt vände sig vid detta och upptäckte att det faktiskt gick ganska bra att äta i lugn och ro också - fak-

tiskt ännu bättre. Tiden gick och nu har det gått ett helt skolår och effekten sitter fortfarande i.

Därför blev jag Årets Väsbybo, för att jag så att säga "rätt på" flera hundra barn i en stökig situation.

Jag har naturligtvis funderat en hel del på förklaringen till detta och jag tror att det är en blandning av att barnen insåg att någon lagt ner ganska mycket arbete på att de skulle få en trevlig miljö och att de respekterade detta. Sen tror jag att det blev barnens val att lugna ner sig, så de utan prestigeförlust själva kunde välja ett nytt beteende i matsalen. Och sist men inte minst en grundläggande vilja att faktiskt hellre uppföra sig bra än dåligt.

I år är det något som heter Innemiljöåret, ett evenemang som Folkhälsoinstitutet bland annat håller i. Året invigdes med en utställning på Sollentunamässan och där fick jag vara med och måla ett träd till. Många pedagoger var intresserade av den effekt som Skolbokens-effekten i Upplands Väsby haft.. Och nu målar jag ytterligare ett träd i en annan skola i Nacka, Skuru skola, som säkert hoppas på lite positiva sekundäreffekter också.

Hur det än är med detta, så finns det hopp, det finns andra vägar till kommunikation med våra barn, varav detta förstås bara är ett. Men slutsatsen man kan dra är naturligtvis att kommunikation fungerar i båda riktningarna. Det vi gör som är positivt för barnen tar de upp positivt och ger positiva gensvar. Men det vi skickar iväg som negativ kommunikation, tar de lika självklart upp och returnerar negativt. Och där måste jag tyvärr skicka en allmän fråga omkring mig som må träffa skyldiga och oskyldiga i lika mån: vilka signaler skickar vi egentligen till våra barn, framför allt i skolan?

De får ofta jobba i lokaler, som ingen vuxen skulle tolerera som arbetsplats. Mögelproblem har vi gott om i vår skola, det är slitet, avskavt, snett och vint... Vad ger utrangerade möbler som letas upp i källarförråd, nedsuttna soffor,

rangliga bokhyllor för signaler till barnen? Tja, förmodligen att det här är vad vi tycker ni är värda. Själva sitter vi vuxna i designade nyrenoverade kontor...långt, långt bort från mögelfläckar och flagnade färg.

”Men”, kan man förbluffande nog höra vuxna förklara, ”det är ingen idé att satsa på att ge barnen nya saker, de förstör ju ändå allt...”

Då så inbjuder jag var och en av den åsikten att göra ett besök i Smedsgårds-skolans

matsal, den där maten satt fast i väggarna och nya sparkmärken slog upp som små nödrop, varje dag. Väggarna är fortfarande vita, utan en prick och ”Skolboken” växer i lugn och ro, mitt i sitt landskap, utan att ha fått en enda köttbulle i grenarna.

Och visst är det självklarheter allt det jag har sagt, men det är ju så med oss vuxna att vi glömmer så lätt...

Tack för mig! Och glad sommar!

Hembygdsrörelsens riksstämma i Varberg 28-30 maj

Sveriges Hembygdsförbunds årliga Riksstämma genomfördes 28-30 maj i Varberg. Till riksstämman har föreningarna i Stockholms län fem ombud som väljs på Stockholms läns hembygdsförbunds årsmöte, ett möte för vilket vår förening stod som värd för i våras. Alla landets närmare 1800 föreningar kan skicka observatörer till riksstämman. i Upplands Väsby hembygdsförenings styrelse har vi beslutat om att utnyttja denna möjlighet för att få en inblick i vad som sker centralt inom hembygdsrörelsen och då stämman genomförs på olika håll i landet ges också en god möjlighet att se andra delar av landet och hur hembygdsföreningarna arbetar där.

Varberg

Årets värdstad Varberg är en trevlig småstad med gångavstånd till det mesta. För många är staden kanske främst känd för den i början av 1900-talet grundade cykelindustrin. Mot havet präglas staden av den magnifika fästningsanläggningen av medeltida ursprung. I stadens centrala delar dominerar spåren av 1800-talets framväxande kur- och badortsliv: Societetsparken med Societetsrestaurangen från 1886, kallbadhuset från 1903 och varmbadhuset från mitten av 1920-talet. De båda badhusen är förtjänstfullt renoverade under de senaste åren.

Kallbadhuset och Varbergs fästning

Från Societetsparkens musikestrad hälsade landshövding Karin Starrin och kommunfullmäktiges ordförande Ingemar Andersson stämmodeltagarna välkomna. För stämmoförhandlingarna hade man valt den vackra teatern från 1894.

Invigningen av Riksstämman i Societetsparken, i bakgrunden Societetsrestaurangen.

Stämmobesluten

Förhandlingarna öppnades av värdeorganisationens - Halländska hembygdsrådets

Varbergs teater från 1894.

- ordförande Bertil Carlsson och riksförbundets ordförande och tillika hallänningen Leif Ahlberg.

Förbundsstyrelsens verksamhetsplan lyfte fram följande

— **Service till föreningarna:** ekonomi, juridik, försäkring

— **Information och opinionsbildning:**

Här kanske det viktigaste är att satsa på hembygdsrörelsens egen tidning Bygd och Natur, i dag finns ett stort glapp mellan antalet prenumeranter och antal medlemmar i hembygdsrörelsen. En viktig del i opinionsarbetet är att använda den nya informationstekniken.

— **Projekt och teman** som ska stötta och vidareutvecklas: nutidsdokumentation, industrisamhällets kulturarv, natur och kultur i samverkan, staden som hembygd, landsbygdsutveckling samt hembygdsturism

Stämmopresidiet.

Bland motionerna kan nämnas:

- satsa på medlemsvärning
- bevara bynamn vid fastighetssammanslagningar - jämför diskussionen om att bevara sockennamnen - frågan bevakas av förbundet bl. a. i anslutning till Kulturarvspropositionen som ska behandlas av riksdagen under hösten
- gör nationaldagen till helgdag

Såväl förbundsstyrelsens förslag och motionerna är välkända frågor inom

hembygdsrörelsen och samstämmigheten var stor kring vikten att arbeta med frågorna på alla nivåer. Ett tydligt tecken på den stora samstämmigheten var att förhandlingarna kunde avslutas en bra bit före utsatt tid. Effektiv stämмоordförande var förre landshövdingen Björn Molin

Ekonomi är efter några svåra år i balans efter bantning av bl. a. kansliet. 6 kr per medlem går via länsförbunden till riksförbundet, vilket utgör den viktigaste intäkten. Därefter kommer bidrag från Riksantikvarieämbetet, Naturvårdsverket och Statens Kulturråd. På utgiftssidan är kanslikostnader (personal/lokaler) samt information och medlemservice de tunga posterna.

Valet av ny styrelse var odramatiskt och innebar inte några större förändringar, utan främst flera omval inkluderande omval av förbundsordföranden Leif Ahlberg. Ett värdefullt tillskott i förbundsstyrelsen är Ronny Svensson från Norberg, regionalpolitisk forskare och debattör. Debatt uppstod dock om regional snedfördelning och underrepresentationen av kvinnor i styrelsen.

På förslag av Ronny Svensson antogs ett uttalande riktat främst till regeringen och där stämman krävde att hela landet måste få del av den uppgång som nu råder i ekonomin och att konjunkturuppgången måste leda till fler arbeten även i glesbygden.

Festligheter

Som inledning på fredagskvällens fest fick vi en förhandsvisning av cykelmuseet som är en helt nytt komplement till det inom fästningen belägna Museet i Varberg. Högtidsmiddagen avhölls i den imponerande Rikssalen i fästningen. Länsmuseumchef Mats Folkesson stod som värd för festligheterna som gick i medeltidens tecken med gyckelspel och tidsypisk förstklassig mat.

På lördagskvällen var det hembygdsfest på Åkulla friluftsgård i det centralhalländska

Högtidsmiddagen med gycklarupptåg i Rikssalen på Varbergs fästning.

bokskogsområdet ett par mil öster om Varberg. Kvällens huvudtema var Bockstensmannen, den medeltida man som 1936 hittades i väl bibehållen klädedräkt i Bockstens mosse i Åkulla, och som här framträdde livslevande.

Nordhalland

Att välja mellan de tre olika turalternativen för söndagen var inte lätt! Till slut blev det dock den nordhalländska turen. Guide för denna tur var förbundsordförande Leif Ahlberg som här var i sina hemtrakter och således gav oss en förstklassig faktaspäckad guidning. Ahlberg följde ett mycket spännande tema - den gamla västsvenska kungsvägen "Via Regia" som gick från Hallandsåsen till Göteborg och som här norr om Varberg gick en bra bit in i landet vilket gjorde att vi fick se ett helt annat landskap än det kustlandskap som vi gärna förknippar med Halland.

Via småvägar där man inte trodde att bussen skulle ta sig fram färdades vi genom ett trolskt skogslandskap där första stopp var Åskhults by - en av de bäst bevarade byarna i hela sydsverige med fyra tätt liggande gårdar som vid de stora skiftena inte flyttades utan ligger kvar kring ett "bytorp". Hela byn ligger i krönläge och med fågator i de fyra väderstrecken. Kombination med att husen är omålade och naturligt grå samt värden av landskapet bidrar till det genuina intrycket.

Äskhults by i norra Halland.

Färden fortsatte sedan vidare till Fjärås Bräcka, Hallands kanske märkligaste natur- och kulturlandskap. Bräckan är en 3 km lång och 500 m bred naturlig dammvall mellan sjön Lygnern och Kungsbackafjordens jordbruks-slätter och utgör ett uråldrigt bosättnings-läge och färdväg. Tyvärr var vådrets makter emot oss med ett ihållande regn som gjorde att vi här bara fick bese detta fantastiska land-skap från bussen.

I centrala Kungsbacka har Nordhallands Hembygdsförening sitt lokalhistoriska mu-seum. Nordhallands Hembygdsförening, där förbundsordförande Ahlberg är en av de dri-vande krafterna, är en förening för alla de hembygds- eller sockengillen som i dag finns inom Kungsbacka kommun. Turen fortsatte vidare ut på Onsalahalvön och Onsala kyrka med det berömda Gathenhielmska gravkoret.

Sista anhalt på vägen åter till Varberg var Tjolöholms slott. Slott är egentligen fel - här är det fråga om ett privatpalats som den

förmögne Göteborgsköpmannen Dickson lät börja bygga på i slutet av 1890-talet. Den då unge arkitekten Wahlman (Engelbrektskyrkan m.m.) fick här fria händer att rita ett ytterligt påkostat palats engelsk-skotsk Tudor-stil men med tidens alla nymodigheter vad gäller värme, vatten och andra bekvämligheter.

Turen gav verkligen mersmak på det Hal-ländska kulturlandskapet och lockar till åter-besök. Om man inte har tillgång till så först-klassig guidning som vi fick rekommenderas den utmärkta boken "Sevärt i Halland" utgi-ven av Hallands Länsmuseer.

Reflexioner

Det kanske mest värdefulla med att vara med på en riksstämma är, utöver att få en inblick i den aktuella stadens och traktens kulturhistoria, alla de informella lunch- och fikasamtal man har med hembygdsaktiva från olika håll i landet. Värdefulla tillfällen att höra om vilka frågor andra föreningar arbetar med, se att skillnaderna ibland kan vara stora på olika håll i landet men också det gemensamma - intresset för den lokala historien.

Nästa år är det stämmodeltagarna från övriga landet som får komma till Stockholm då Stockholms läns hembygdsförbund står som värd för riksstämman.

Text och foto. Klas Lundkvist

Eds Prästgård

Från och med 1999 är Eds prästgård inte längre prästboställe. Den 26 februari 1999 undertecknades ett köpekontrakt med familjen Margareta och Göran Beckérus. De har intresse och kunskaper för att kunna bevara Eds prästgård i gott skick i fortsättningen och i enlighet med kulturminneslagens föreskrifter. Kyrkofullmäktige anser att den gamla prästgården kommit i goda händer.

A M Karlsson

Vykort i färgtryck

Foto:
Gösta Karlsson

Hembygdsgöteborgen har låtit fotografera och framställa tre vykort i färg av Hembydsgården. De finns att köpa på Hembydsgården och i informationen i Centrum. Vykortet denna gång visar fyra exteriörer från Hembydsgården. Här presenteras det tredje av de tre vykortet.

A M Karlsson

Kungens fogde på Skällnora (2/3)

Ur Peder Jönssons gårdsräkenskaper 1552-57 (Göran Strömbeck)

Kvarnrörelsen

Kvarnverkets reparation

Första årets reparationsarbeten fullföljdes målmedvetet 1554-55 och 1556-57, då man bland annat arbetade med de "hoar" av trä, kvarnrännorna, av vilka den ena ledde vattnet in i kvarnhuset till det stora drivhjulet, medan den andra avförde överloppsvattnet. Det senare året var man även sysselsatt med att "rensa ån", vartill hjälpdagsverken utnyttjades.

Det gamla kvarnhjulet har hösten 1552 kasserats som alltför skröpligt att kunna driva mer än en kvarnsten. När det nya byggdes ökades hjulringarnas antal från 9 till 12 och underlättades hjulstockens rotation genom nya "kvarnnålar" i ändtapparna och nya "stälpannor" i axellagren. Vidare utrustades de tre lodräta kvarnstensaxlarna, som gick ner till var sitt kvarnstenspar, med nytt s.k. "kvarnsegel" för att dess bättre kunna föra runt var sin löparsten allt efter som de själva roterade. Till dessa arbeten åtgick av stångjärn 20 lispund 16 marker och av stål 1 lispund 15 marker, men så kunde smeden samtidigt förfärdiga 6 st. "kvarnhackor", ett redskap som användes till kvarnstenarnas skärpning. Kvarnmaskineriet med sina kugghjul smordes med "köckenfett" (8 lispund) och talg (3 lispund 2 marker) 1556-57.

Kvarnens tullskäppa, vid Peder Jönssons ankomst till gården, var av järn och 8 marker tung; redan den 20 maj 1552 fick man emellertid från Erik Håkansson på slottet en ny och lätthanterligare av koppar som endast vägde 4 marker.

Kvantiteter mäld och tullsäd

Kvarnen uppges tidigare ha räntat 5 marker penningar och 3 läster mjöl årligen, och detta var också den ränta som landbofogden

Anders Håkansson hade redovisat för Skällnora kvarn "uti en stadge" för sista året av landbotiden.

Nu däremot skulle kvarnen ränta "efter som tullen faller". Första sommaren, då endast ett par stenar var i bruk, stannade tullen vid 8 pund råg, men så snart malningen kunde ske med tre par stenar inkom ytterligare $3\frac{1}{4}$ pund vete och $32\frac{1}{4}$ pund råg i tull, så att hela beloppet tullsäd 1552-53 (18 månader) steg till $43\frac{1}{2}$ pund.

Tullintäkterna utvecklade sig sedan enligt följande, mängderna uttryckta i pund.

1553-54 vete	7	9/32 råg	43	5/16
1554-55 vete	4	råg	36	3/4
1556-57 vete	2	9/16 råg	42	7/8
1559-60 vete	$4\frac{1}{2}$	råg	$34\frac{1}{2}$	

Endast i en av räkenskaperna finns underlag för beräkning av tullkvoten. Listan över malda spannmålmängder 1554-55 redovisar:

204 poster råg om tills.	$347\frac{1}{4}$ pund
36 poster vete om tills.	22 13/16 pund
3 poster oangivet slag om tills.	$4\frac{1}{2}$ pund

Summa 374 5/16 pund

Om mälden det året inte vare större än så, d.v.s. redovisningen fullständig, skulle en dryg niondel ha uttagits i tull.

Kvarnkunder

Prosten herr Erik i Borby (Fresta) lät mala 5 pund spannmål i Skällnora 1554-55 som en av kvarnens förnämsta kunder det året, kyrkoherdarna herr Hans i Täby 4 och herr Nils i Ed 2 pund råg. Ett så stort lass som 5 pund var det annars bara en kvarngäst som medförde, nämligen Anders i Antuna (Ed), men Michel i Ekeby (Fresta) kom två gånger med sammanlagt 8 pund, Erik i Fittja (Täby) tre gånger med sammanlagt $12\frac{1}{4}$ pund.

De första att mala när 1554-55 års säsong började var:

Lars i Grävelsta, Vallentuna med 3 pund råg
Per i Överby, Sollentuna med 2 pund råg
Anders i Gridby, Täby med 1½ pund råg
Mårten i Säby, Vallentuna med 3 pund råg
Rasmus i Tjulsåker, Hammarby med 1½ pund råg
Matts i Sanda, Fresta med 2 pund råg
Olov i Nibble, Hammarby med 1 pund råg
Matts i Dyvinge, Hammarby med 2 pund råg

Listan fyller tolv sidor i räkenskapen och gör intryck av att vara förd i ordningsföljd allt efter som de 218 beställarna (inte alltid olika personer) har infunnit sig med sin säd till förmalning, somliga med både en rågpost och en vetepost (25 fall).

Så mycket kvarnsäd som från Skällnoras grannby Fällbro kom det inte in från någon annan enskild by; det var en kvantitet om 15¼ pund råg och 2 pund vete, införd av fem bönder och vid sju olika tillfällen. Från Valla i Täby var det en gång tre och från Tjulsåker i Hammarby fyra grannar som gjorde sällskap med sina foror - eller kanske tävlade om att komma först.

Spannmålslassen anlände 1554-55 från alla socknarna i omgivningen:

från Täby	116	3/8	pund
från Sollentuna	51	3/8	pund
från Hammarby	50	7/8	pund
från Vallentuna	37	3/8	pund
från Fresta	36¼		pund
från Ed	26	13/16	pund
från sex socknar i det yttre området.	14	5/8	pund
från ej angivna eller ovissa orter	40	5/8	pund

En betydande inkomstkälla

Wilken betydande inkomstkälla kvarnen var; framgår därav av den i tull inbragte lika mycket

spannmål som gården själv genom jordbruket. Sålunda väntade:

1552-53
kvarnen 43¼ gården 34 5/8 pund
1553-54
kvarnen 50 19/32 gård. 49 11/16 pund
1554-55
kvarnen 40 ¾ gården 48 3/8 pund

Kungen var ändå inte nöjd med kvarnens tullintäkt. Med hänsyn till att 2 par stenar hade tillbyggets "anno 53 om Johannis", borde kvarnen ha kunnat inbringa betydligt mer i tullsåd. Han föreskrev därför, att eftersom "nu färdig hela året anno 54 med 3 par stenar; därför bör hon ränta samma år än 6 eller 8 läster tull".

Skällnora kvarn fick under ryska kriget bidra till krigsfolkets proviantering med en leverans om 3 "pundeläster" (36 tunnor) rågmjöl, som Peder Jönsson fullgjorde den 4 juli 1556 för vidare transport till Finland.

Lantbrukets resurser

Ladugårdens egen åker, äng och betesmark

Av de båda gårderna, det norra och det södra (i bruk växelvis), var det norra det större. Enligt räkenskaperna såddes höstråg och höst-vete:

1552 i norra gårdet
1553 i södra gårdet
1554 i norra gårdet
1555 i södra gårdet

varjämte som särskild äga omtalas en i norra gårdet belägen sved som besåddes med råg: 1552 1 pund och 1555 3¼ pund.

Utom "god skog" och "gott mulbete" - särskilt såges "södra kohagen" ha haft "passelig mulbete" och "Skellenora näset" kunnat "föda 6 hästar" - hade gården fyra ängar: Boängen (även kallad Hemängen), Sjöängen, Tullängen och Husbondängen, vilka året 1552-53, då de ansågs böra ränta 60 sommarlass hö, endast gav 50, men senare räntade upp till 74 lass.

För ladugårdens behov var emellertid denna produktion av ängshö alldeles för liten, vilket tydligt nog framgår av gårdens fak-

tiska förbrukning av hö för vinterutfodring. Sålunda åtgick:

vintern 1552-53

164 sommarlass för 35 nöt, 74 får, 3 hästar

vintern 1553-54

241 sommarlass för 79 nöt, 73 får, 4 hästar

vintern 1554-55

267 sommarlass för 89 nöt, 104 får, 3 hästar

Det betydde följande årliga förbrukning per djur:

ko, tjur	2 sommarlass
oxe	2 à 3 sommarlass
kviga	1 sommarlass
kalv	5/8 à 10/13 sommarl.
får	1 sommarlass
häst	6½ à 7 sommarlass

Hjälpleveranser av krono- och landbohö

Den stora foderbristen fylldes genom hjälpleveranser från häradshövden i Sollentuna som levererade kronohö och från olika fogdar över arv och eget, vilka försåg gården med landbohö. På följande sätt tedde sig kompletteringen de tre första räkenskapsåren (mångder i sommarlass):

Eget hö	Kronohö	Landbohö	Summa hö
1552-53	50	114	- 164
1553-54	7475	92	241
1554-55	49	144	74 267

Allt kronohöt 1553-54 inkom direkt från kronans skattskyldiga i Skånelaholm, och av landbohöt levererades samma år 20 lass från Horsgårdet i Ed. Året därpå har 12 lass landbohö från en "utång i Arnberg" anvisats Skällnora på det villkoret att Peder Jönsson själv ombesörjde bärgning och hemforsling.

Största leverantören av landbohö var emellertid "Mällösa äng eller hage" i Vallentuna, av vilken "ett skönt stycke, räntande 40 (eller år 1557 43) sommarlass, blev "tillökt" under Skällnora år 1554, samtidigt med att även "Skälby äng" i Sollentuna, betecknad som "liten" (20 senare 9 och 12 sommarlass), "togs

undan böndren" och tilldelades kungsladugården.

Ägor tagna från torpen

Att äga efter äga tillhörande Skällnoras egna torp började utnyttjas för avelns behov, låg givetvis nära till hands. "Fornaboengarne" (12 lass 1554), som åtminstone från andra räkenskapsåret låg under Peder Jönsson fögderi och 1557 redovisas som "Tipzenghen" om 6 och "Norenghen" om 5 sommarlass, var dock av blygsam omfattning, vilket också gäller Rimstaholms äng som från 1555 bidrog med 5, år 1557 med 13 sommarlass till gårdens foderförsörjning.

Boängen om 30 och Sjöängen om 20 sommarlass var de två bästa av gårdens egna ängar, medan de andra två räntade 12 sommarlass vardera, allt enligt avkastningen 1553.

Även sin åker fick kungsladugården snart utökad på torpens bekostnad.

2) Åtgården att lägga delar av torpens jord under kungsladugården fick verkningar som sträckte sig långt in i framtiden. Sålunda var det först genom en hovrättsdom den 8 april 1793 som hemmanet Fornboda återfick de delar av det gamla Fornbotorpet som hade legat under Skällnora sedan Peder Jönssons tid, det i nutiden s.k. Norra Fornboda.

Det var 1554 som "Fornbebo sädesgården, 2 lika stora", det norra och det södra, blev ställda till Peder Jönssons förfogande. På hösten 1555, då han på Fornbodas åker sår 2 pund råg, disponerar han dessutom även Rimstaholms "södra och västra" gården och sår där likaledes 2 pund råg.

Arbetshästar, dragoxar och slaktdjur

Arbetshästar hade gården aldrig fler än fyra. Plogen, harven och det tunga skördelas-set drogs för det mesta av oxar; åtta sådana levererades från Stockholm vid avelns upprättande 1552. Därifrån kom också ena paret "verkhästar"; det andra levererade landbofogden Anders Håkansson.

Järnharvar, träbillar, drögar, vagnar, kälkar och långslåde nämns bland stallslidrets inventarier. Liar, skårer och andra järnredskap tillverkades i gårdens smedja.

Ett mycket stort antal utgallrade s.k. kävelingsoxar var sammanförda i Skällnora hösten 1555, 45 st., men redovisas endast i den ena av de två räkenskaperna för året 1554-55. Det har rört sig om slaktdjur som inte tillhörde den egentliga aveln men som dock slaktades på gården. En upprepning ägde rum året 1556-57, varvid räkenskapen hade anledning befatta sig med storslakten, eftersom en god del av de i samband därmed tillverkade köttvarorna direkt tillfördes gårdens livsmedelsförråd.

Även denna gång var slaktdjurens antal över 40, varav 36 hade kommit från kungens befallningsman Jon Ersson, de övriga (handskriften skadad) från Jakob oxeskrivare. Av gårdens egna nöt slaktades samtidigt en tjur och en ko. Produktionen blev:

- 5 5/8 tunna sylta efter 38 nöt
- 9 3/8 tunna korv efter 31 nöt

Det mesta av syltan (4 1/8 tunna) och en mindre del av korven (2 5/8 tunna) fick gården behålla för egen förtäring, liksom också ryggarna efter 38 nöt. Resten gick som vanligt till slottet.

Köksväxter, lin och hampa

Kosthållets behov av ärter och bönor fylldes till en början genom tilldelning från Stockholm eller från kungens landbönder ("hjalpe-ärter", "hjalpebönor").

Våren 1554 såddes emellertid ärter 1 tunna, som växte till 4 tunnor, och bönor 1/2 spann som förökade sig till 1/2 tunna. Även 1555 var tillväxten av ärter fyrfaldig (2 1/2 spann blev 10 spann), varav hälften stannade vid gården för förtäring, medan resten gick till Stockholms slott.

Inköp av "kälfrö" och "rovefrö" omtalas 1552. Tillväxten av käl var så stor att man behövde 556 marker salt för konservering av de 11 tunnor syltkäl, varav sex förtärdes vid gården första året och resten fanns kvar som inventarium vid andra räkenskapsårets början.

Humle odlades inte vid gården; all humle för ölbrygden kom från Stockholms slott (fogden Erik Håkansson). Även malt ställdes till förfogande av landbofogden Anders Håkansson den 3 september 1552 och den 20 september 1553, bägge åren till ett belopp av 10 pund; tredje året levererade samme fogde mältat korn 5 pund, s.k. "avrasmalt", till Skällnora. Såväl kornmalt som rågmalt redovisas i räkenskaperna som poster av korn eller räg, t.ex. "ræg i svenöl", "korn i spisöl".

Lin- och hampeodlingen hade börjat dåligt och bidragit till Peder Jönssons stora skuldsättning redan 1553. Det stora behovet av lin och hampa för nättillverkning och textilproduktion tillgodosågs i fortsättningen huvudsakligen genom direktleverans från Stockholm, även om gårdens egen odling fortfor och 1555 nådde resultatet 1 lispund för lin och 7/4 lispund (en toppnotering) för hampa.

Textiltillverkning

Fataburens viktigaste produkt var vadmal, men även blaggarn och lärft vävdes. År efter år levererades denna tillverkning till Stockholms slott utom år 1557 då den helt var anslagen till gårdsofolkets beklädnad.

På gården vävdes:

1552-5385	alnar	vadmal			
1553-54	120	""	54	alnar	blaggarn
1554-55	118½	""	16	"	"
1556-57149	""	196	"	"	"

Den övriga av fataburhustrun ledda produktionen tillgodosåg uteslutande gårdens egna behov.

Liksom efter en viss plan tillverkades vart annat år 3 ryor; så att man vid slutet av det femte räkenskapsåret hade ett inventarium av nio sådana täcken vävda av ullgarn med en varp av hampa. De tre första beskrivs som svarta och vita och tycks med sin längd om 4 och bredd om $2\frac{1}{2}$ alnar ha varit lagom stora för en säng; till dem hade åtgått 86 marker varull, s.k. lödja, 6 marker ull och 14 marker hampa. De två andra åren gjordes de inte endast en aln kortare utan även tunnare, med en materialåtgång motsvarande mindre än hälften av vad som behövdes för de tre ryorna 1552-53.

Två nygjorda vepor av ullgarn (27 marker ull) och en likaledes nygjord fårskinnfäll (10 skinn) redovisades hösten 1555. För att göra två skinnfällar behövde man 1553-54 15 får- och 6 lammskinn, och 1556-57 åtgick 19 skinn till två nya sådana fällar. Sängutrustningen förbättrades i övrigt med ett fjäderstoppat "reckebolster" (3 x 2 alnar) 1553-54 och ett huvudbolster ($2\frac{1}{2}$ x $2\frac{1}{2}$ alnar) året därpå.

Tillverkning för fisket

För fisket stod bara en användbar båt till buds det första året, en "ekja"; 1555 är redovisningen fullständigare: en gammal båt, en gammal ekstock och två nya ekstockar. Genom båtbyggnad året 1556-57 minskade förrådet av båtspik från 600 till 490 st.

Vid gården tillverkades det första året en svepenot om 16 slingor samt 2 noteslingor om 13 famnar; vartill åtgick 84 marker hampa. Vidare användes huvuddelen av 160 marker bast till förfärdigandet av 50 famnar "notetöger" (draglinor).

Hösten 1555, då förrådet av fiskredskap inventerades förbigicks av någon anledning svepenoten, men ihågkomna blev de båda noteslingorna, fortfarande betecknade som

"nya". Man hade 1554-55 fortsatt med att tillverka notetöger (40 famnar), notetelnar (kantrep, 42 famnar), en vinternotkil, en sommarotkil och noteslingor (13 st) och till alltsammans använt 88 marker bast och 132 marker hampa (det sistnämnda avsåg dock även framställningen av 16 alnar blaggarn).

I förrådet fanns eljest gäddnät, braxennät, mörtnät och löjnet, både nya och gamla och något som var halvslitet. Tolv videokassar kunde uppvisas för inventeringsmännen, samtidigt som det i Norrviken låg 22 och i Dammsjön 9 kassar.

Andra räkenskapsåret hände det återigen att en bäver fastnade i noten i Norrviken; även denna fångst avlevererades till Stockholms slott (mottogs 28/9 1554 av Erik Håkansson).

Peder Jönsson lyckades efter hand förbättra produktionen av saltad fisk. Toppresultatet året 1554-55 berodde på det utnyttjande av Dammsjöns, Hagbysjöns och Vallentunasjöns fiskevatten som började just detta år. Ur Dammsjön togs gädda, enbart ur de båda andra sjöarna $6\frac{1}{2}$ tunna fjällfisk som saltades ner.

Produktionen var:

1552-53

5½ lispund torrfisk $\frac{1}{4}$ tunna fjällfisk

1553-54

3 lispund torrfisk 2 tunnor saltfisk

1554-55

9 $\frac{3}{10}$ lispund torrfisk $9\frac{1}{2}$ tunnor saltfisk

1556-57

8 $\frac{7}{20}$ lispund torrfisk 6 tunnor saltfisk

fortsätter i nästa nummer

Historia längs en Landsväg

Strax norr om Rotebroån och platsen där Rotebro anrika Gästgivargård i Sollentuna låg började Landsvägen mot Uppsala närma sig de tre socknar som bildar dagens Upplands Väsby.

Där stod tidigare ett antal runstenar, som bevisar att vägen är gammal. Skyltar vid Rot-sundabacken pekar mot Bollstanäs i Fresta socken och Eds kyrka i Eds socken. Ett stycke bortom backkrönet finns Bredden med på-slag till E-4:an, och nu går vägen strax in i Upplands Väsby kommun och Hammarby socken.

Vägen följer konsekvent grusåsen som för-dom kallades Rotskogen ända från Rotebro till Hammarby kyrka. På åsen intill landsvägen låg förr Vallentuna härads avrättningsplats. Men Johan III, kung i senare delen av 1500-talet, befälde att den skulle flyttas, för stan-ken från de avrättade störde hans majestäts luktorgan, när han i sommarvärmen för där förbi på väg till Uppsala.

Fastigheten Bredden, som nu är borta, var sedan 1680-talet ett torp under Grimsta by (nuvarande Bollstanäs). Det ägdes under 1920-40-talen av Filadelfialedaren Levi Petrus. Nu ligger Infra City på ägorna.

Vi färdas sakta vidare ett par km mot norr. Åker över E-4:an och närmar oss trafikplatsen vid Upplands Väsby. Den kallas Glädjens trafikplats efter ett dragonställe (känt sedan 1600-talet), som bedrev krogverksamhet och kalla-des krogen Glädjen. Stugan försvann när man på 1950-talet breddade den gamla landsvägen, men traditionen är seglivad. Idag kan vi läsa på en stor skylt Glädjens Restaurang vid väg-skälet öster om trafikplatsen.

Nästa avtagsväg finns ca. 300 m. norrut. Där visar skylten mot Vallentuna. Vid vägskälet ligger en större rödfärgad byggnad. Det är traktens äldsta skola uppfört 1795. Den används av Studieförbundet Vuxenskolan. Ca 500 m längre mot norr ligger nyuppförda indu-

strilokaler på vägens västra sida. Där kan vi läsa namnet Skopan. Det är också ett krog-namn. Där låg också ett Båtsmanstorp som nu är borta. En förvildad syrenberså anger platsen.

Nästa vägskäl ligger ca 500 m framåt vä-gen. Där går vägar mot väster till Upplands Väsby och öster till Almunge i Roslagen.

Här finns den betydelsefullaste krogen "Vägskälet/Pickhus", omtalad på 1680-talet. 50 år senare ansågs den "gammal och omistande". Där öppnades Hammarby Apo-tek 1868 och var i bruk i 100 år. Apotekaren mördades här 1913. Och i den efterföljande rättegången myntades det bevingade uttrycket som domaren fällde, när de två misstänkta italienarna friades och den enes mor ville kyssa domaren: "Kyss inte mej, kyss Karlsson i stäl-let". Karlsson var deras försvarsadvokat.

I slutningen bredvid huset står den för-sta runstenen efter Rotebron. Stenar restes på 1000-talet och markerar ofta vägens ålder.

Efter apotekstiden har den gamla krogen/näringsstället åter kommit till heders under namnet Pickhus Café, även lunchservering. Stället som har 300-åriga anor är väl värt ett besök.

Här delar sig gamla och "nya" landsvägen. Den gamla från 1600-talet kallas idag Char-lottenborgsvägen och går längs åsens västra sida. På den vägens högra sida (östra) ca 200 m från Pickhus står en veckan milsten med Gustav III:s namnchiffer. Längre fram på åskrönet ligger äldre bebyggelse (delvis från 1600-talet) - platsen kallas Klockåsen efter den längre fram liggande klockstapeln i Hammarby.

Allén som går över åkrarna till vänster leder till Stora Väsby 1700-tals herrgård. Allén och dess väg anlades under detta århundrade. Ca 100 m längre fram möts de båda landsvä-garna igen vid platsen för Hammarby by.

Vi återvänder till vägskälet vid Pickhus och "nya" landsvägen.

Vi åker vidare och framför oss på vägens östra sida ser vi Hammarby kyrka med klockstapel på åsen och den gamla prästgården från 1791 mellan bogårdsmuren och sjön Fysingen. I backen där står en runsten. Kyrkans västra hälft är en romansk gråstenskyrka från 1190-talets slut tillbyggd under 1300-talet. På norra sidan finns inga fönster. Man trodde att fan och allt annat ont kom från norr. Därför skulle väggen vara stabil och alldeles tät.

200 m längre fram efter landsvägen svänger vi till höger in på det gamla Lazarettets område. Där går den ursprungliga landsvägen förbi en ovanligt pampig runsten och fortsätter förbi G A Löwenströms, år 1809 uppförda Lazarett. Han lät uppföra det som en soningsgård för att hans broder hade skjutit Gustav III på en operamaskerad 1792. Det byggdes till i början av vårt sekel. Det nya toppmoderna sjukhuset skymtar vi längre fram ett stycke till höger. Vi letar oss ut på 50-talets landsväg igen och följer den under E-

4:an. Alldeles på andra sidan står en vägvisare med namnet Verka (till vänster). Delar av den vägen är den medeltida landsvägen och går fram till Verka å - gräns mellan Upplands Väsby och Norrsunda socken (Sigtuna kommun).

På andra sidan ån ser vi ett par rödfärgade gamla hus. Det är Verka f d krog. Salt fläsk och dammiga vägar måste ha gjort törsten svår i gången tid

På bergshöjden till vänster (mot väster) i vinkeln mellan Verka å och Oxundasjön finns en fornborg. Här fanns på medeltiden en värdkåsa (värdberget). Här i fornborgen och vid ån gillrade Gustav Vasa ett bakhåll för sin fiende ärkebiskop Gustav Trolle. Bakhållet avslöjades och Vasa vände här.

Vill vi inte leta oss vidare genom Rosersberg gör vi som Gustav Vasa, vänder och åker ut på landsvägen mot vidare öden.

(Kolla att bron över järnvägen är öppen. Den är tidvis avstängd för det pågående banarbetet.)

Hugo Sabel

Cajsa Warg född 1703

Författare av en känd kokbok tryckt 1755

På gårdar i den kommun som bildades 1952 - tidigare Ed, Fresta och Hammarby socknar - bodde på 1700-talet bröderna Maurits och Leonard Klinkowström. Översten Maurits arrenderade kungsgården Skällnora i Fresta s:n 1736 - 1768, och brodern, statssekreteraren Leonard, arrenderade Löwsta i Ed s:n. Hos honom var Cajsa Warg hushållerska.

Hos sitt herrskap intog hon en särställning genom släktskap. Hennes mor, Catarina Lewin, gift Warg, var kusin, och Cajsas mormor, Anna Lindroth, gift Lewin, moster till statssekretererskan Klinkowström.

Det förhöll sig nämligen så att statssekreterare Leonard Klinkowström genom sin faster Sara Ehrenpreus (gift Lindroth) var kusin till överstinnan Klinkowströms förste man. De unga Lindrotharna räknade alltså släktskap med herrskapet på Löwsta.

Den släktskapen gjorde Cajsa även befryndad med familjen Klinkowström på Skällnora såsom syssling till överstinnans söner Johan och Claes Gustav Lindroth.

I Maurits Klinkowströms bibliotek på Skällnora fanns vid bouppteckningen efter honom 1768 ett exemplar i oktavformat av Cajsa Wargs "Hjelpreda i hushållningen för unga fruentimber", tryckt 1755. Det taxerades till 3 daler kopparmynt. Boken kom till Skällnora det år döttrarna gifte sig.

Ur Göran Strömbecks forskning, skrivet av Hugo Sabel 970815

Upplands Väsby Hembygdsförening
Hagvägen 2 / Pukslagargatan
194 40 Upplands Väsby

Telefon 08-590 826 40 Hembygdsgården
Postgirokonto 29 81 91-8

STYRELSE 1999-2000

	Telefon
Rune Sahlström, ordförande	590 335 58
Gunilla Ahlberg, sekreterare	590 834 40
Bo Larsson, kassör	590 339 94
Inga Lisa Gustafsson, registrator	590 336 42
Ulf Gustafsson, vice ordf, boställsvård	590 928 58
Klas Lundkvist, ledamot	590 936 81
Carin Törner, ledamot	590 870 69
Bengt Hedlund, kommunvald ledamot	590 304 95

ERSÄTTARE

Lena Aspman, Monica Berglind, Gunilla Kinell,
Birgitta Nevdal, Vivi Wallin, Bertil Widlund
kommunvald ersättare Björn Fagerlund.

MEDLEMSBLADET HEMBYGDEN

Inga Engdahl, ansvarig utgivare	590 300 20
Ann Mari Karlsson, redaktionskommitté	590 314 23
Lennart Hedlund, redaktionskommitté	590 911 92
Carin Törner, styrelsens representant	590 870 69

REVISORER ORDINARIE

Björn Lundin
Harald Forslund

ERSÄTTARE

Kerstin Björkman
Frank Granåker

BOSTÄLLSVÄRDINNOR

Nora Lundberg	590 335 49
Anne Maxe	590 313 53

Valberedning

Kerstin Hammarin, Hans Hed, Harald Torkelsson,
Kerstin Kery, ersättare